

Correspondent in Brussel: de vier grote problemen

Door Jelle Oosterveld

De Belgische speciaalbieren vullen de tafel van het Indische restaurant. Ik zit met een delegatie jonge journalisten en Brusselse correspondenten van verschillende Nederlandse nieuwsmedia in een kleine aparte vleugel van het etablissement. Het is een grijze en vrij koude januaridag met de temperaturen net boven het vriespunt, toch voelt het aangenaam buiten. Hier en daar valt een keer een licht miezerbuitje.

Ik ben op uitnodiging van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) mee op de zogenoemde *Brusselreis 2023*. Ik slaap op een steenworp afstand van het gebouw van de Europese Commissie, vanuit het hotel zie je (een gedeelte van) het enorme complex. Samen met andere studenten en jonge journalisten verblijf ik een kleine twee dagen in de Europese hoofdstad en word ik in sneltreinvaart ondergedompeld in de wereld van de Europese politiek en journalistiek.

In deze twee dagen krijgen we lezingen van EU-ambtenaren die me een duidelijker beeld geven van hoe de Europese Unie werkt. In de avond dineren we met correspondenten van verschillende Nederlandse nieuwsmedia. Naar mate ik met de correspondenten in gesprek kom, valt het me op dat sommige niet een afvaardiging zijn van de Brusselse redactie, maar de gehele Brusselse redactie. De grote kranten hebben veelal maar één correspondent in het grote en machtige Brussel zitten. Dat lijkt me toch wat weinig, zeker omdat het aantal journalisten op Haagse redacties hoger ligt.

Overdag vertelden de EU-medewerkers al dat er volgens hen weinig Nederlandse journalisten in de Europese hoofdstad zitten. Nu ik de correspondenten spreek, wordt dat beeld wel een beetje bevestigd. De Telegraaf heeft bijvoorbeeld één correspondent in Brussel. En hij doet ook nog eens niet alleen maar de EU! Nee, hij doet ook de NAVO, België en Luxemburg. En dan schrijft hij ook nog eens niet alleen voor één redactie, maar voor de buitenlandredactie, de binnenland-, de financiële en nog allerlei andere redacties waar de EU een rol speelt.

De NOS doet het ietsje beter met drie correspondenten. Die moeten wel naast het politieke nieuws uit Europa ook het politieke nieuws bijhouden over de NAVO, België, Luxemburg en andere lidstaten. Daarnaast werken ze niet voor één platform. De driekoppige Brusselredactie verslaat de EU

voor het NOS Journaal, Nieuwsuur, de radio én de site. Uit onderzoek van de Europese Raad (*Live from Brussels*) blijkt dat slechts twintig procent van alle achthonderd journalisten in Brussel, alleen verslag doet over de EU.

Het EU-correspondentschap is niet een heel 'sexy' beroep, wordt me verteld. Er is gigantisch veel informatie, er zijn ontzettend veel grote dossiers waarin je je kunt verliezen en er is amper tijd voor vrije tijd. Correspondenten in Brussel maken lange dagen, het nieuws gaat 24 uur per dag en 7 dagen in de week door. Weekend? Wat is dat?

De macht lijkt ook steeds meer richting Europa te trekken. De EU ontwikkelt zich aan de hand van crises. Veel grote dossiers worden steeds vaker Europees uitgedacht, denk aan: COVID-19, de klimaatdeal (*Green Deal*) en de oorlog in Oekraïne. Ik ben benieuwd of dat inderdaad zo is en wat dan de rol van de Nederlandse politiek is, is het kabinet niet meer een soort doorgeefluik geworden van Europese wet- en regelgeving?

Toen ik terug was in Nederland, bleef dit alles in mijn achterhoofd zitten. Het zaadje was geplant. Ik begon er met mensen in mijn omgeving over te sparren. Ik merkte dat ik bevlogen werd over het onderwerp. Ik kon zo een heel monoloog ophangen over het probleem van het geringe aantal Nederlandse correspondenten met allerlei argumenten, soms gehoord soms zelf bedacht. Maar is het probleem zo groot als dat ik denk? Kunnen wij als Nederlandse journalisten de Europese macht niet controleren?

In dit essay gaan u en ik op een zoektocht. De zoektocht naar de problemen die spelen omtrent de Nederlandse journalisten in Brussel. Of vinden we, het Nederlandse nieuwspubliek, de EU eigenlijk helemaal niet interessant genoeg? Misschien hebben we de controle op de EU helemaal niet nodig. Rutte geeft ook nooit wat door aan de Tweede Kamer over in de EU besproken zaken, dus hoe belangrijk kan het zijn?

Enfin, aan de slag!

Ik wil u eerst even voorstellen aan de personages in mijn essay. Voor dit essay heb ik met een aantal correspondenten en hoofdredacties gesproken. Om het voor u – de lezer – duidelijk te houden, zal ik deze bronnen samentrekken in twee personen. Ik onderscheid hier twee personages die staan voor alle gesproken mensen: de Brusselcorrespondent en de hoofdredacteur. Als ik de Brusselcorrespondent benoem, dan doel ik op de Nederlandse journalist die in Brussel gestationeerd is. Als ik de hoofdredacteur benoem, dan heb ik het over de Nederlandse hoofdredactie. Hier en daar kan het voorkomen dat ik individuen wel met naam en toenaam noem.

Daarnaast maak ik gebruik van een onderzoek *Live from Brussels* dat is uitgevoerd in opdracht van de Raad van de Europese Unie. Dit onderzoek is gericht op de situatie van correspondenten die nieuws verslaan over de EU met als doel om de service vanuit de EU te verbeteren voor journalisten. Wat ik moeilijk vond aan dit onderzoek is dat het vooral wil laten zien hoe goed de EU bezig is voor journalisten. Ik las weinig kritiek op de werking van het apparaat en vooral wat de EU allemaal voor 'belangrijks' regelt voor journalisten. Toch staan er wat dingen in die ik van belang vond om mee te nemen in dit essay, hier en daar zul je het zien terugkomen.

Wat zeggen de cijfers?

Eerst maar eens kijken naar de cijfers. Ja, dat is even saai, maar ik moet ons toch een beetje vergelijken met andere lidstaten. Deze data heb ik opgevraagd bij de Europese Commissie (EC). Als ik kijk naar de bevolkingsgrootte van de lidstaten en naar de hoeveelheid journalisten, welk beeld ontstaat er dan?

Journalisten met een perskaart worden geregistreerd door de EC, alles wordt daar bijgehouden. In het journalistieke jargon noemen we dit geaccrediteerd. In 2002 waren er minder dan vierhonderd

geaccrediteerde journalisten in Brussel. Dat aantal is jaarlijks toegenomen tot een hoogtepunt in 2013 van 1.330 journalisten. Daarna nam het aantal geleidelijk weer af met een flinke afname tussen 2014 en 2015. In totaal zitten er nu 735 permanente en 53 tijdelijke (maximaal een jaar) journalisten. Laten we voor het gemak zo'n bijna achthonderd journalisten zeggen. Laten we de landen even vergelijken.

Geaccrediteerde journalisten per land	Tijdelijk	Permanent	Totaal
België	9	118	127
Verenigd Koninkrijk	11	106	117
Duitsland	7	96	103
Frankrijk	5	90	95
Italië	1	44	45
Spanje	3	42	45
Verenigde Staten	-	38	38
Nederland	6	20	26
Zwitserland	1	16	17
Japan	-	15	15
Denemarken	1	14	15
Oostenrijk	2	11	13
Portugal	-	11	11
Polen	2	9	11
Hongarije	-	9	9
Noorwegen	-	8	8
Turkije	-	8	8
Zweden	1	7	8
China	1	6	7

Volgens de Brusselcorrespondent is er wel een klein vertekend beeld bij deze cijfers. De EU-hoofdstad ligt natuurlijk in België, logischerwijs zijn er dus veel geregistreerde Belgische journalisten. Ook staat het Verenigd Koninkrijk hoog, maar die journalisten werken vooral vanuit eigen land. Wat ook opvalt is dat landen buiten de EU ook vertegenwoordigd zijn in Brussel, soms zelfs met meer dan de lidstaten. En Nederland lijkt in dat tabel niet per se laag vertegenwoordigd.

Als we Nederland, 17,5 miljoen mensen, met Duitsland vergelijken, 85 miljoen mensen, dan komen we eigenlijk op ongeveer dezelfde hoeveelheid uit. 26 op 17,5 miljoen is 0,00015% en 103 op 85 miljoen is 0,00012%. In verhouding hebben we dus helemaal niet minder journalisten dan het grootste land van de EU. Het onderzoek van Europese Raad kwam ook met de conclusie dat de pers – geografisch gezien – goed is vertegenwoordigd.

Toch zijn we er met weinig. Een Duitse krant kan er zes hebben, wij hebben er één per krant. Dat betekent nog steeds dat die Duitse journalisten met z'n zessen al het EU-nieuws kunnen bijhouden. De Nederlandse journalist moet nog steeds hetzelfde werk doen, maar dan in zijn eentje. Dat betekent ook dat de journalist dus altijd vanuit zijn eigen idee schrijft. De Brusselcorrespondent mist daardoor misschien meerdere invalshoeken en dus ook andere kanten van het verhaal.

Er is ook een groot verschil met zo'n twintig jaar geleden. In die tijd hadden veel correspondenten gewoon een vast contract bij een krant of omroep. De Brusselcorrespondent ziet een verschuiving richting steeds meer freelancers. Het aantal geregistreerde freelance journalisten in Nederland steeg van bijna vierduizend in 2013 tot meer dan zeventuizend in 2023. Dat is een probleem omdat freelancers anders krijgen betaald (bijvoorbeeld per artikel) dan vaste krachten. Daardoor is er minder ruimte voor diepgang en onderzoek, wat bij de EU erg belangrijk is.

Ook is er een verandering geweest met de hoeveelheid journalisten per nieuwsmiddeel. De crisis in 2008 heeft ook de journalistiek erg geraakt, er moesten posen worden wegbezuinigd. Daardoor hadden vooral de kranten pech en bleven ze in hun eentje achter.

Als ik aan de Brusselcorrespondent vraag of hij vindt dat er te weinig Nederlandse journalisten in Brussel zitten, antwoordt hij volmondig 'ja'. De journalist zou erg graag met meer collega's in de Europese hoofdstad zitten. De Europese Unie is een groot, log en bureaucratisch apparaat, het kost veel tijd om daar helemaal goed in te zitten. Dat allemaal bijhouden, is gewoonweg onmogelijk in je eentje. Als je nieuw bent in Brussel, kost het je minstens twee à drie jaar om een beetje wegwijs te raken in het Brusselse politieke moeras. Dat terwijl uit cijfers van het eerder genoemde onderzoek blijkt dat meer dan de helft van de journalisten er korter dan vijf jaar rondhangt.

De correspondent pleit dus voor een extra kracht in Brussel. Het hoeft geen Nederlandse poppenkast te worden met tien journalisten op een politieke redactie, maar gewoon één extra zou zoveel schelen. Een kleine redactie is fijn, maar een extra paar handen is geen overbodige luxe.

Het logge communicatieapparaat genaamd de EU

Zo komen we bij een behoorlijk schrijnend probleem voor de Brusselcorrespondent: het is onmogelijk om al het nieuws wat vanuit de EU komt allemaal bij te houden. En geloof me, dat is enorm veel. Als journalist sta je tegenover een enorm communicatieapparaat dat ook nog eens bestaat uit meerdere instellingen. De drie belangrijkste: de Commissie, de Raad en het Parlement. Daarnaast heb je ook bijvoorbeeld nog het Europees Hof en de Europese Centrale Bank. Dit stukje vergt misschien een beetje extra uitleg.

Ik zal de belangrijkste drie even kort proberen toe te lichten hoe die precies werken en wat ze met elkaar te maken hebben. We beginnen bij de Europese Raad, dat zijn eigenlijk alle verantwoorde-lijke ministers van de lidstaten met allemaal hun eigen portefeuille. Als het bijvoorbeeld over klimaat gaat, komen de klimaatministers van de lidstaten – bij ons Rob Jetten – opdraven. Zij komen samen om te beslissen waar Europa regelgeving over moet maken. Wie denkt dat de Europese Unie de lidstaten dus allemaal wetten oplegt, heeft dat fout. Onze eigen ministers komen met de voorstellen waar wet- en regelgeving voor wordt bedacht door de partij die daarvoor is bedacht.

Dan komen we direct bij de tweede instelling: de Europese Commissie. Zij gaat aan de slag met de ideeën waar onze ministers mee komen. Als er bijvoorbeeld een wet moet komen om stikstof aan te pakken, gaat de Commissie op zoek naar kaders waar de lidstaten zich dan aan moeten houden. Om maar even een klein voorbeeldje te pakken. De Commissie kijkt dus naar de wensen van de Raad en gaat daarmee aan de slag.

Ook hebben we nog het Parlement, dat een beetje hetzelfde idee heeft als onze Tweede Kamer. Zij stemmen over de gemaakte wet- en regelgevingen van de Commissie, maar het Parlement kan ook met voorstellen komen. En ook de Raad stemt weer mee over de gemaakte wet- en regelgeving. En dit hele traject duurt ook nog eens eindeloos. Eerst moeten de lidstaten het weer ergens over eens worden, dan moeten er weer wetten en regels komen die ontzettend langzaam worden uitgedacht, daar moet weer over gestemd en onderhandeld worden, ga zo maar door.

Dat is de Europese Unie in een notendop. En binnen die instellingen gebeurt dus veel. Er zijn ongeveer 55 duizend ambtenaren die enorme informatiestromen over je heen storten en het zijn dan ook nog vaak technische dossiers over enorm uiteenlopende vakgebieden. De Europese Commissie zegt dat ze juist heel transparant wil zijn richting journalisten, maar de enorme hopen aan informatie dragen niet bij aan de transparantie.

Als ik dit vergelijk met ons eigen Den Haag, stuit ik op een gek verschijnsel. Het aantal ambtenaren van de rijksoverheid ligt ruim twee keer zo hoog als bij de EU, namelijk zo'n 120 duizend. Dat is

overigens vergelijkbaar met andere lidstaten. Bij het Persloket van de Tweede Kamer heb ik nagevraagd hoeveel (geregistreerde) parlementaire journalisten er in Den Haag zijn, daar gaat het om 275 (!) vaste Nederlandse accreditaties. Dat zijn dus ruim tien keer zoveel Nederlandse journalisten als dat er in Brussel rondlopen. Het Persloket geeft hierbij wel aan dat het gaat om redacteurs, verslaggevers, fotografen, stagiaires, redactie-assistenten en technici. Toch zijn de verhoudingen natuurlijk totaal uit balans, merkt de Brusselcorrespondent op.

Er gebeurt van alles tegelijk in het enorme politieke apparaat genaamd de EU. Je moet per dag kiezen wat je op gaat pakken, want alles oppakken en overal bij zijn, kan niet. Er zijn heel veel (technische) briefings, meetings, vergaderingen en persconferenties. Tegelijk! Soms zijn er wel acht verschillende meetings op hetzelfde moment. De tijdstippen van bijeenkomsten worden altijd erg laat bekend gemaakt, waardoor je van tevoren niet goed kunt uitzoeken waar je heen zou moeten gaan. Dan moet je hopen dat je bevriende medecorrespondenten (van de concurrenten) je af en toe helpen aan een beetje informatie die jij toevallig net hebt gemist door een andere bijeenkomst.

Technische briefings zijn ook nog eens ‘off the record’ en alleen te volgen door geaccrediteerde journalisten. Een briefing laten bijwonen door een Nederlandse collega is dus niet mogelijk. Als je bijvoorbeeld ervoor kiest om een briefing over te slaan, dan kun je daar later niet op terugkomen. Als je dan een vraag later stelt en die is blijkbaar al behandeld in die eerste briefing, wordt je gewoon overgeslagen: had je er maar bij moeten zijn. Als collega’s hier en daar wat briefings kunnen overnemen, kun je dat probleem ondervangen. Toch komt uit onderzoek voort dat de journalisten wel veel waarde hechten aan al die (off-the-record) bijeenkomsten.

Als ik een conclusie mag trekken uit de woorden van de Brusselcorrespondent, noemt hij de EU eigenlijk arrogant. Ze denkt een open en transparante instelling te zijn, maar dat valt eigenlijk vies tegen. De EU is faciliterend, maar zorgt er door de bergen aan informatie voor dat het helemaal niet makkelijk te volgen is voor een journalist. En door de weinige controle vanuit de journalistiek, voelen Europese leiders zich geenszins genoodzaakt zich te verantwoorden. Je moet per dag een keuze maken van wat je wel en niet gaat doen, maar ons vak bestaat natuurlijk ook uit keuzes maken. Alleen door dit probleem, missen we veel belangrijk nieuws vanuit de EU.

Dan is er ook nog het probleem van de lobbyisten, die zijn talrijk vertegenwoordigd in de Europese hoofdstad. Lobbyisten zijn voor ontzettend veel verschillende takken invloed aan het uitoefenen op de Europese wetgeving, die hebben namelijk door waar de ‘echte’ macht ligt. De lobbyistenkantoorjes schieten als paddenstoelen uit de grond in Brussel. Naar schatting zijn er zo’n 25 duizend lobbyisten in Brussel (tegenover achthonderd journalisten!). Er is dus overmatige bedrijfsinvloed, bedrijven winnen de strijd om de politieke agenda in Brussel. Nou zijn er ondertussen ook veel lobbyisten uit maatschappelijke instanties (ngo’s) die wat evenwicht brengen, maar die kunnen natuurlijk niet de journalisten vervangen en ook zij zijn niet zo groot vertegenwoordigd als bijvoorbeeld het bankenwezen. Die ngo’s volgen de lobby’s uit het bedrijfsleven op de voet, maar om dit ook nog toevoegen aan het takenlijstje van onze kleine groep correspondenten lijkt me teveel gevraagd.

Nederlandse correspondenten zijn dus behoorlijk op zichzelf aangewezen in Brussel. Door alle enorme informatiestromen is de EU eigenlijk alleen op de hoofdlijnen te volgen. Er liggen talloze dossiers te wachten om aangepakt te worden door journalisten. Journalist Joris Luyendijk schreef in NRC Handelsblad (al in 2010) over dat de correspondenten driekwart van hun tijd, geld en energie bezig zijn met Brussel en de ambtenarij en maar een kwart met de politiek. De journalist in Brussel is dus meer aangewezen op het volgen van, in plaats van het controleren van de EU. Laat ik het ‘zijlijnjournalistiek’ noemen. De Brusselcorrespondent wil graag ergens dieper op ingaan, maar er is simpelweg geen tijd voor.

Ik wil één aparte tak van het correspondentschap los benoemen: het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP). Het ANP heeft een net wat andere taak dan de nieuwsmidia. Het ANP heeft twee medewerkers in Brussel zitten. Het ANP is een persbureau en moet dus eigenlijk zo ongeveer alles wel bijhouden, maar met twee werknemers in Brussel is dat niet mogelijk. ANP moet voor veel klanten en andere afnemers nieuwsberichten maken en heeft dus een breed publiek.

Ik sprak Brusselcorrespondent Niels Goedegebuur van ANP: “Het is eigenlijk ondoenlijk om enigszins goed ons werk te doen. Als je toch de breedte wil blijven bedienen, dan gaat het echt ten koste van diepgang. Dat knagende gevoel dat je niet echt de macht hier goed controleert, dat je je lezers niet kunt uitleggen hoe het werkelijk zit, dat is wel een ondraaglijk gevoel.”

Goedegebuur vertelt me dat hij meer dan eens op het verkeerde been wordt gezet door voorlichters of dat er toch meer schuil gaat achter de woorden van een EU-politicus. Hij heeft echter niet de tijd om achter alles aan te duiken. ANP blijft een persbureau dat veel nieuws heeft om bij te houden over de EU: “Dat kunnen we dan niet allemaal blootleggen, omdat de tijd en de middelen te beperkt zijn om er onderzoek naar te doen.”

EU-nieuws begrijpelijk?

Laat ik eerst melden dat er enorm veel nieuws ligt. Ben je als (student) journalist een keer op zoek naar een verhaal? Kijk maar even bij de EU. Er liggen gigantisch veel verhalen voor het oprapen. Voor de correspondenten is het onmogelijk om dat allemaal op te pakken. Er zijn zoveel niet opgelichte stenen bij de EU. De Brusselcorrespondent meldt dit ook vaker bij de hoofdredactie.

Dan kom ik nu op een ander onderdeel: hoe verslaan we het Europese nieuws? Als ik om me heen vraag aan medestudenten hoe de Europese Unie werkt en of ze weleens nieuws lezen over de EU, is het antwoord toch overwegend ‘nee’. Dat begrijp ik. Als je mij had gevraagd of ik precies wist hoe dit allemaal werkte voordat ik in januari in Brussel was geweest, had ik ook waarschijnlijk niet het juiste gezegd. Alhoewel ik wel regelmatig artikelen las over de EU, begrijp ik ook niet altijd wat er staat of hoe iets tot stand komt.

Als ik dit bespreek met de Brusselcorrespondent komt die met het volgende: haal het naar Nederland toe. Als er Europese besluiten worden gemaakt, moet je Nederland erbij betrekken. Door vragen te stellen als ‘wat betekent dit voor ons land of voor ons als persoon?’ schrijf je nieuws voor een leek. Alhoewel ik ook hoorde dat de lezer misschien wordt onderschat, hij begrijpt meer dan journalisten denken.

Om het iets concreter te maken: helder nieuws over Europa schrijf je zonder al te veel moeilijke termen. De gemiddelde lezer zal waarschijnlijk niet de drie grote instellingen uit elkaar kunnen houden. Vermijd die termen dus. Als je het hebt over de Raad, noem dan het beestje bij de naam. De Raad bestaat gewoon uit alle ministers van de lidstaten. De Brusselcorrespondent vertelt me dat hij probeert om het te vertellen op een manier dat het klopt voor mensen die er verstand van hebben, maar dat het ook begrijpelijk is voor zijn moeder.

Hierover klinkt wel kritiek vanuit het onderzoek *Live from Brussels*. Correspondenten zouden teveel schrijven voor het nationale publiek. Ook meldt het onderzoek dat nieuwsverhalen over de EU zich vooral focussen op wie er verantwoordelijk is voor bepaalde conflicten en financiële winsten of verliezen. Terwijl dan het verhaal erachter belangrijker zou zijn, waar liggen de belangen? Er moet meer geschreven worden over het politieke spel, dat maakt het spannender volgens de Brusselcorrespondent. Het is ook moeilijk om Europese politiek aan de man te brengen, omdat het publiek de Europese politici niet kent.

De verschillende Nederlandse Brusselcorrespondenten die ik sprak, spreken elkaar een beetje tegen op hoe goed artikelen over de EU worden gelezen. De een beweert dat stukken juist wel goed

worden gelezen op de site, terwijl de ander zegt dat toch de lezers minder vaak op die stukken klikken. Over de interesse vanuit het publiek is nog het een en ander te doen. Daar tegenover staat: bericht je er meer over, wordt het ook meer gelezen en gewaardeerd.

Zoals u ondertussen waarschijnlijk wel kunt begrijpen, ben je als EU-correspondent binnen no-time overwerkt. Die journalisten zijn ook wel een apart soort volk, merk ik. Als Brusselcorrespondent moet je heel ijverig zijn, het niet erg vinden om dagen te maken van minstens twaalf uur en ook je weekend kunnen opgeven. Maar hij vindt zijn vak geweldig. De Brusselcorrespondent zei me dat als hij stopt, er minstens twee correspondenten in de plaats moesten komen om het gat wat hij zou achterlaten op te vullen.

Ik heb het beeld nu zo samen met de Brusselcorrespondent wel weten te schetsen. Om even samen te vatten hebben we het gehad over de cijfers, waaruit bleek dat het qua hoofden van de bevolking wel klopt. Toch zijn er nog steeds te weinig Nederlandse journalisten om al het nieuws bij te houden volgens de Brusselcorrespondent. De EU is gewoon een gigantisch web van informatie dat niet valt te volgen door maar één journalist. Het valt gewoon niet allemaal bij te houden, zo simpel is het. Hoe graag de Brusselcorrespondent dat ook zou willen. Dan moet ik natuurlijk nu ook het standpunt van de hoofdredacteur uitleggen, het volgende probleem voor de Brusselcorrespondent.

De redacties in Nederland snappen het niet

De Brusselcorrespondent meldt dat er te weinig kennis over de EU is bij de redacties in Nederland. De journalist probeert bij zijn hoofdredactie ook meer bewustwording te creëren over (het belang van) zijn taak. De correspondent heeft wel begrip voor het standpunt van de hoofdredactie: “Het zijn moeilijke jaren geweest voor de journalistiek in Brussel, het was nog niet zo bepalend. De EU is de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden door gebeurtenissen als corona, de *Green Deal* en de oorlog in Oekraïne. De journalistiek groeit maar langzaam mee. Het is het mij ook een beetje een raadsel en ook een kleine frustratie waarom het niet lukt om onze hoofdredacties – en ook breder daaromheen mensen – te overtuigen dat er echt veel werk ligt en dat het zou lonen als we er meer mensen op zetten. Ik verwacht eigenlijk meer uit eigen kring: verslaggevers op binnenlandse politieke redacties – van verschillende media – moeten met een meer Europese blik naar de zaken kijken.”

De Brusselcorrespondent start graag de discussie met de hoofdredacteur over het aantal correspondenten. Er komt alleen maar meer en meer nieuws bij. De macht verschuift meer en meer naar de EU, dat kunnen we nu wel zo ongeveer zien als een feit. Maar ook de NAVO (waar veel van de correspondenten ook voor schrijven) komt met steeds meer nieuw beleid waarover geschreven moeten worden. “Je zult moeten gaan opschalen,” zegt de Brusselcorrespondent, “want het heeft veel effect op Nederland.” Toch denkt hij dat de hoofdredacties het stiekem wel zien.

Brusselcorrespondent Lise Witteman van Follow the Money (FTM) vindt eigenlijk dat hoofdredacties verzaken in hun democratische taak. FTM is een andere tak van sport tussen de Nederlandse media in Brussel, er is veel meer ruimte voor onderzoek bij het platform. De hoofdredacties van andere nieuwsmedia verwachten alleen maar van de correspondenten dat ze de hoofdlijnen volgen. “Brussel komt toch voorbij in de krant?”, hoor je dan. Maar je weet natuurlijk niet wat je mist, als het er niet is. De taak van de journalist is ook om de minder spannende zaken te melden. Follow the Money probeert het goede voorbeeld te geven door met zes correspondenten te werken vanuit Brussel. Witteman hoopt dat de hoofdredacteurs van andere nieuwsmedia dan ook gaan denken dat het eigenlijk wel gek is dat FTM er met zoveel correspondenten zit en de rest niet.

Ook zijn we in Nederland nog steeds heel erg gefocust op de Haagse poppenkast. De hoofdredacties doen daar volgens mij gewoon even hard aan mee. Het is niet verrassend dat de verhoudingen

ongeveer één op tien zijn; één Brusselcorrespondent tegenover tien leden op de Haagse redactie. Dit verschilt overigens ook weer per medium.

Laten we de hoofdredacteur vragen om een reactie. Die was moeilijk te bereiken. De hoofdredacteurs zeggen me eigenlijk meteen dat ze vinden dat de media niet slecht vertegenwoordigd zijn in Brussel en me daarom ook niet te woord willen staan. Maar de Brusselcorrespondenten melden dat de hoofdredacties eigenlijk zeggen: “Ja, we zouden erg graag nog een extra correspondent in Brussel hebben, maar ondervertegenwoordigd zijn we niet.” Alleen...

Het grootste probleem is eigenlijk geld (ja, een doodoener). Correspondenten (en niet alleen de Brusselse) zijn ontzettend duur. Ze reizen veel, moeten gehuisvest worden, hebben een (blijkbaar verplichte) dure zorgverzekering en maken natuurlijk ontzettend veel uren werk. Maar de Brusselcorrespondent krijgt niet meer betaald dan een Nederlandse journalist. Op veel plekken hebben de Nederlandse media ook maar één correspondent zitten, denk aan Afrika of Latijns-Amerika. Toch is de EU een belangrijke plek voor Nederland en voor de journalistiek, maar er is financieel geen ruimte. “Dan maar wat minder nieuws.”

Er is nog een ander probleem met geld volgens de Brusselcorrespondent. De correspondenten van kranten die er momenteel zitten, zijn hun plekje redelijk zeker. Maar als zij besluiten te vertrekken is het nog maar de vraag of die wordt opgevuld door een nieuwe kracht. Daar wordt dan echt goed naar gekeken of het nodig is. Als er iemand met pensioen gaat, dan denkt de hoofdredactie: ‘mooi, dat is weer een kostenpost minder.’ Vaker wordt er daarna gekozen voor freelancers.

De hoofdredacties snappen dat de Brusselcorrespondenten ook niet altijd al het nieuws van de EU kunnen verslaan. Als de correspondent een lange werkweek (of zelfs langer) achter de rug heeft en eindelijk weekend kan vieren, en er gebeurt toch iets spontaans op politiek vlak, dan snapt de hoofdredactie – gelukkig – ook dat de correspondent even niet beschikbaar is. Soms wordt ervoor gekozen om onderwerpen te laten oppakken door de Haagse redactie.

Wat de hoofdredacteur ook zegt, is dat journalisten altijd een kennisachterstand hebben. Per definitie kunnen journalisten niet alles controleren. Ze kunnen Brussel niet volledig controleren, maar dat geldt ook voor Shell, de BBB en Ajax (om maar een paar voorbeelden te geven). Als het probleem echt zo groot zou zijn, dan zouden de hoofdredacteurs echt wel meer mensen naar de Europese hoofdstad sturen. Het is volgens de hoofdredacteur altijd beter om ergens meer mensen te hebben, maar nodig is het niet altijd. Mochten er belangrijke EU-evenementen zijn, denk aan verkiezingen, wordt er ook een extra persoon naar Brussel gestuurd.

Freek Staps, hoofdredacteur van ANP, vertelt me over wat hij vijftien jaar geleden van correspondent Hans Nijenhuis hoorde: de ‘correspondentenziekte’. Dat houdt in dat een correspondent altijd het gevoel heeft dat die er alleen voor staat, niet wordt gehoord door de redacties, tot zijn oren in het werk zit, dat de redactie de verkeerde koppen boven z’n stuk zet en dat de redactie het niet zo goed snapt als henzelf. En volgens Staps klopt dit allemaal, hij is deze uitspraak nooit vergeten. Zelf is hij ook correspondent geweest. Dit is precies de reden dat er correspondenten zijn, zij moeten het uitleggen aan de redactie. Ja, het is veel werk, maar dat is de deal.

De hoofdredactie van RTL heeft al jarenlang dezelfde mening over een correspondent in Brussel. Er is geen correspondent omdat het gewoonweg ‘gigantisch’ duur is. Ook denken ze dat ze op de manier zoals ze het nu doen, de belangrijkste informatie wel hebben. “Ik vind het persoonlijk jammer dat er geen RTL-correspondent in Brussel zit,” zegt Fons Lambie, chef van de politieke redactie, “maar ik begrijp het wel. Ieder dubbeltje wordt drie keer omgedraaid.” Verder maakt RTL Nieuws ook gebruik van de collega’s van VTM (grootste commerciële televisiezender van België). EU-correspondentschap is ook geen onderwerp van gesprek bij RTL Nieuws.

De hoofdredacteur heeft me echt nieuwe inzichten gegeven, ondanks dat ik niet iedere hoofdredacteur heb ik kunnen spreken. De problemen waar Brusselcorrespondenten tegenaan lopen, worden door de hoofdredacteur wel bevestigd. Het werk van de correspondent wordt erg op prijs gesteld, maar hij krijgt ook daadwerkelijk hulp. Misschien op een andere manier dan de Brusselcorrespondent zelf zou willen zien, maar er is ondersteuning.

Politiek gekonkel

Dan komen we voor het laatste probleem te staan voor de Brusselcorrespondent: de nationale politiek. Er is eigenlijk iets heel gek aan de hand bij de EU. Europese wet- en regelgeving kan voor lidstaten best wel voor problemen zorgen. Toch heeft de EU het zo bedacht dat altijd iedere minister terug kan gaan naar zijn eigen land en kan roepen: “Ik heb ze daar in Brussel even een poepie laten ruiken.” Als er een wet is bedacht, moet die worden goedgekeurd door onder andere de Raad. Dan komt de minister terug van de Raad met ‘dat heb ik even goed geregeld voor ons landje’, wat dan ook zo lijkt. Terwijl, als je die notulen dan eens goed terugleest, de minister gewoon heeft meegestemd en helemaal niet zo erg is opgekomen voor de belangen van ‘z’n landje’. Of soms zelfs helemaal wat anders zegt dan wat hij heeft gestemd in de Raad. Óf, zelfs nog erger, wijzen naar Europa met het vingertje: “Ja, dat hebben zij gedaan.”

Dit kan voor een journalist dus behoorlijk frustrerend werken, want hoe bokst een journalist op tegen het machtige politieke wapen van onwaarheden of weglatingen. Er is volgens de Brusselcorrespondent veel desinformatie over Europa en dat wordt door de Nederlandse politiek ook verspreid. En het kabinet – onder Rutte – heeft er ondertussen een sport van gemaakt om de Tweede Kamer over EU-besluiten amper of slecht in te lichten. Dat schetst Lise Witteman in haar boek *Sluiproute Brussel*.

Een voorbeeld uit het boek hoe ministers de Tweede Kamer slecht inlichten. In het kort gaat over ‘slimme grenzen’ uit 2012, er is een voorstel om door het opslaan van meer data makkelijker binnen de EU te reizen met het vliegtuig. Grote voordelen voor ons geliefde Schiphol dat wil fungeren als de toegangspoort tot Europa. Een rapport waaruit blijkt dat dit idee van ‘slimme grenzen’ waarschijnlijk gaat uitlopen tot een technisch en financieel fiasco, belandt gewoon in de la van toenmalig minister Fred Teeven. In plaats van dit rapport te openbaren, wil Teeven de Europese Commissie meer tijd geven om het plan beter uit te werken. De Kamer had het dossier direct in de prullenbak gegooid. En zo zijn er nog veel voorbeelden te noemen over hoe staatslieden de boel achterhouden. Dit is dus een voorbeeld van de sluiproute waar een journalist had moeten fungeren als waakhond.

In het boek lees ik verder: we weten te weinig van wat er zich afspeelt achter de gesloten deuren van de Nederlandse en Europese politiek. Alle bewindslieden worden op zoveel verschillende manieren beïnvloed en ‘belobbyd’ om aan de vergadertafels belangen te behartigen. Voor ons als journalisten is er niet bij te komen. De weinige journalistieke blik vanuit de hoofdredacties blijft er structureel voor zorgen dat bewindslieden fabels over Brussel de wereld in kunnen blijven slingeren. Ook de Tweede Kamer stelt zich niet strijdbaar genoeg op om de controlerende functie te zijn van onze regering. En als Kamerleden al scherpe vragen stellen aan ministers over de EU, wordt daar ontwijkend op geantwoord en zelden op teruggekomen. Het kabinet voelt zich geenszins gedwongen om verantwoording af te leggen.

De oplossing

Nu het volledige probleem op papier staat, moet ik natuurlijk ook kijken of er ergens oplossingen liggen. Ik ben namelijk bang dat het Brusselcorrespondentschap een ondergeschoven kindje blijft. De macht verschuift sneller naar Brussel dan de journalistiek meebeweegt die kant uit. Ik hoop met dit essay bij te dragen aan een oplossing voor dit probleem.

De Brusselcorrespondent zet zich hard in om meer bewustwording te creëren op de Nederlandse redacties. Zo worden leden van de Nederlandse redacties vaak uitgenodigd door de correspondent om eens mee te kijken naar zijn werk. Hij pleit dan ook voor een meer Europese blik vanuit de redactie in Nederland. Een voorbeeld: de wet omtrent verbrandingsmotoren. De wet houdt in dat er vanaf 2035 geen nieuwe auto's met CO₂-uitstotende verbrandingsmotoren meer verkocht mogen worden. Dat is een belangrijke ontwikkeling voor de auto-liefhebber, maar ook voor de consument. Een EU-correspondent zou dit onderwerp kunnen doorgeven aan een collega in Nederland, dat scheelt hem weer een boel uitzoeken over dit onderwerp.

Op deze manier kunnen samenwerkingen ontstaan. Dingen die spelen in Brussel, kunnen zo worden overgegeven aan in Nederland gevestigde journalisten met aansluitende portefeuilles. Als de Nederlandse redacteuren met een meer Europese blik het nieuws behandelen, zouden ze erachter komen dat heel veel dingen die gebeuren in Den Haag allang de revue zijn gepasseerd in Brussel. Ook kan dit net op een andere manier: de blik vanuit de EU door de correspondent en dan de nationale blik van de in Nederland gevestigde journalist.

Toch zou één correspondent extra geen overbodige luxe zijn. Zo heb je ook de ruimte om taken te verdelen en om overleg te plegen. Freelancebanen zouden ook in de ban moeten voor Brusselcorrespondenten, hoofdredacties moeten daar niet op overstappen. De berichtgeving kan wellicht ook een opfrisbeurt gebruiken volgens FTM-correspondent Lise Witteman: geen EU-ontwikkelingen, maar blootleggen van belangen.

Er worden daarnaast oplossingen bedacht voor de aanwezige correspondenten zonder extra krachten. Bij de Brusselredactie van de NOS experimenteren ze nu ook met twee verschillende 'snelheden'. Die proef houdt in dat ze in drie weken twee taken onderverdelen: de een volgt het nieuws van de dag en de ander neemt juist de tijd om verhalen te maken en ergens dieper in te duiken.

Ook zou een meer hybride manier van werken een oplossing zijn volgens de Brusselcorrespondent. Daar bedoelt hij mee dat je als EU-correspondent misschien niet altijd in Brussel hoeft te zitten, Brussel ligt namelijk best dichtbij. Een correspondent die twee à drie dagen per week te vinden is in de Europese hoofdstad en daarnaast vanuit Nederland opereert, zou ook een goede oplossing zijn die niet evenveel kost als een volledig in Brussel gevestigde correspondent die ook nog van hot naar her reist voor Europese aangelegenheden.

Dan wil ik nog twee dingen benoemen die eigenlijk wel zouden moeten veranderen, maar die niet binnen de macht van de journalistiek liggen. De Europese Unie, het logge apparaat, zou zich volgens de Brusselcorrespondent ook moeten aanpassen om het behapbaar te maken voor alle journalisten, want niet alleen Nederlandse journalisten hebben daar last van. Daarnaast zal de nationale politiek ook wat moeten doen. Nederlandse Kamerleden moeten Europese dossiers beter volgen, wat eigenlijk zou moeten behoren tot het takenpakket van een Kamerlid. De samenwerking tussen Europese en nationale volksvertegenwoordigers uit de parlementen moet structureel (beter) worden. De Kamer zou bijvoorbeeld meer vertegenwoordigers in Brussel kunnen plaatsen, net zoals de het kabinet dat heeft (de Permanente Vertegenwoordiging).

Dit essay schetst vier grote problemen waar EU-correspondenten tegenaan lopen: de ondoordringbaarheid van de bureaucratische Europese Unie, het geringe aantal journalisten dat alles moet zien bij te houden, de hoofdredactie die er anders naar kijkt en de (nationale) politicus die alles voor zichzelf houdt. De situatie voor de Brusselcorrespondent is niet geweldig. Wat zou hij blij zijn met slechts één paar handen extra.